

Cap a on va la identitat colectiva catalana?

Només unes poques paraules per agrair als organitzadors de la jornada que hagin pensat que la meva experiència i les meves breus reflexions poden fer-se públiques en una taula rodona com aquesta, que ha de poder donar alguna pista de cap a on va la identitat catalana. Sigui dit d'entrada que, a parer meu, aquesta és una qüestió molt difícil de respondre; tant com: cap a on va Catalunya? O bé: cap a on va la joventut? Crec que tot el que podem fer són indicacions, prospeccions, observar tendències... Parlar de la identitat és parlar d'una problemàtica més que d'un problema. Als problemes ens hi apropem tot fent un plantejament acurat, observant-ne els elements que el componen, descomponent els elements complexos en simples, mirant d'entendre la lògica que uneix els elements simples i preveient una solució. Però la identitat és d'aquella mena de qüestions que no es deixen passar per aquest mètode de resolució. Ens cal apropar-nos-hi amb unes altres cauteles, amb una atenció diferent. Ara hem d'observar tendències, hem d'arriscar-nos en els suggeriments. El terreny de les ciències humanes estudia aquestes realitats intangibles que no es deixen reduir fàcilment a les dades de la lògica exacta.

Fa vint-i-sis anys amb el Grup de Recerca Folklorica d'Osona vam començar a recollir saber popular a la comarca d'Osona tramès per via oral. En començar, volíem fer una enquesta sistemàtica, però aviat ens vam adonar que, tractada així la informació, no ens apropiaria pas més al coneixement de la transmissió del saber popular. Ens calia entrar-hi per un altre procediment i ens dedicàrem a mantenir converses amb unes cinc-cents persones. D'una banda, hem inventariat tipus de saber i coneixements, però, de l'altra, hem après sobre procediments, actituds i valors i hi hem reflexionat. Permetin-me, doncs, que els adreci quatre paraules sobre aquest tema tan apassionant que és la identitat catalana i si és que té algun rumb concret.

La identitat catalana és allò que els catalans hem deixat com a rastre en la història, tant en els aspectes més materials (les construccions arquitectòniques, les vies de comunicació, les rutes comercials) com en els immaterials: les nostres lleis (el Consolat de Mar, les cartes de repoblació, els usatges, els furs, les lleis republicanes, el dret català), la nostra literatura, les nostres institucions (els escriptòriums, les notaries, els ajuntaments, les parròquies...), la distribució del territori (les municipalies, el sentit comarcal, la xarxa eclesiàstica de divisió territorial...), la nostra tradició filosòfica, els nostres cants, els atributs de la moda, els conceptes populars, les creences, les festes, la llengua... Tot això forma part de la nostra identitat. Els elements que entren en joc en la nostra identitat no tenen cap raó per ser en exclusivitat: són molts els fenòmens que compartim amb altres comunitats identitàries.

La identitat és allò que com a individus i com a col·lectiu ens situa ara en el món. És allò que hem fet i allò per què se'ns coneix. Dit d'una altra manera, és el nostre currículum, les nostres constants. És allò que es desprèn de l'actuació dels catalans al llarg de la nostra història i al llarg de la història dels altres pobles. La identitat catalana és l'*id* propi d'aquells qui són catalans. És la *identificació* amb un recorregut particular d'un poble al llarg de la història; d'unes maneres de fer, de dir, d'encarar el món i els problemes; d'una manera d'expressar-los, amb una llengua determinada... No hi ha cap mena de dubte que fonamentalment tenir identitat catalana és un fet polític: és una exigència del viure en col·lectivitat. Els signes i els símbols no fan cap més cosa que expressar la particularitat d'aquest fet. Els estats i les nacions han sacralitzat els símbols: s'hi representa l'essència que els determina com a unitats estatals o nacionals.

Si no hi afegíssim res més, donaríem una visió extremament essencialista i immobilista, ja que l'essència d'allò que som es trobaria en el passat. Donaríem la visió que som, exclusivament, el resultat del nostre passat. I certament que no és així: sobre aquesta base del que som ens construïm en l'autèntic present i ens projectem vers el futur. Això significa que la identitat com a nació que som es genera, es degenera i es regenera a mesura que ens anem situant en l'actualitat. És, doncs, un fet marcadament polític: per l'actualitat més immediata i per la ineludible decisió de què hem de fer amb la identitat heretada. O, dit d'una altra manera: tenir identitat catalana és assumir críticament el pòsit deixat per les generacions que ens han precedit i assumir el repte de seguir essent catalans avui i demà. I no hi ha cap més forma constructiva de poder situar-se davant la identitat catalana, ja que com a tal no és un tot homogeni ni lògicament coherent. Simplement és aquest pòsit de vivències que ens caracteritzen i ens han caracteritzat al llarg de l'esdevenir.

Un altre element que molt sovint no es té present és com el territori —no la seva distribució política, sinó la seva distribució orogràfica— actua sobre els individus que hi viuen. En unes altres paraules, el paisatge (tant l'urbà com el rural) és

un element més de la constitució de la identitat: no és el mateix un poble del desert que un poble mariner, un d'alta muntanya que un de secà. Les seves referències als elements naturals —i en la cultura popular n'hi ha moltíssimes— varien completament. Assumir la identitat del teu país també és assumir el pes del paisatge. Davant, doncs, de tot el pòsit de coneixements, impressions, voluntats, desitjos, sentiments, cants, balls... —i que molt sovint es troben en contradicció els uns amb els altres—, es tracta d'assumir-los críticament, no pas amb la voluntat de superar-los, sinó de comprendre com tot aquest cúmulo en bona mesura atzarós d'esdeveniments ha resultat ser les nostres arrels. Hem estat un poble de pau i de pactes, però també de guerres i d'invasions.

El repte que se'n planteja, tanmateix, és com seguir construint la nostra identitat en un món cada dia més globalitzat. Si bé és cert que algunes formes de promocionar la catalanitat pot ser que estiguin en regressió (no fa pas gaires dies l'Àngel Casas entrevistava el cantant Raimon per al seu programa a TV2. Raimon deia que la presència de la cançó catalana, però també la de la basca i la gallega als mitjans públics s'havien reduït als nivells del ple franquisme. Els cantants en català i en les altres llengües ho tenen molt difícil respecte als espectacles de masses com *Operación Triunfo* i altres concursos), el tema principal és com seguim construint la identitat catalana amb vista als nous grans fluxos migratoris i totes les conseqüències de l'anomenada *globalització*. I, tanmateix, el futur és de les identitats. La globalització, lluny de portar la igualtat de tothom i la pèrdua de les diferències, ha causat un esclat d'aquestes. Els nostres pobles i la nostra gent mai no havien estat tan diversos com ara. Hem de plantejar-nos ara més que mai què és i què n'hem de fer, de la nostra identitat, ara que hem vist aparèixer tantes identitats culturals diferents al replà de l'escala, al cor del nostre propi medi. Davant l'eclosió de tantes identitats diferents, s'observen dues posicions.

En primer lloc, aquell que es refugia, com a recer segur, en la tradició; aquell que es tanca en allò que ja som i que no vol perdre a cap preu. Viu del passat i li sembla que readaptar o reconfigurar la tradició és matar-la. L'essència construïda en el passat li és la seva raó de ser. En part, trobaríem bons exemples d'aquesta actitud en l'obra del bisbe Torras i Bages *La tradició catalana* (1888).

Segonament, aquell que veu la seva identitat com a base per al diàleg intercultural; no pas per anar a buscar alguna tradició millor que la seva pròpia, sinó per fer-lo reflexionar pel que fa a la seva. El diàleg amb les altres cultures serveix per promocionar la mirada crítica respecte a la teva i començar a traçar camins de futur.

El que és clar és que no existeix un lloc neutre, un no-lloc, a partir del qual es parla amb una altra cultura. La doctora Àngels Marín ens ha comptabilitzat en la sessió d'aquest matí que en el nostre país hi havia l'11,7 % dels enquestats en el seu treball que deien no saber de quina identitat cultural eren. Són aquells que no es consideren de cap lloc en concret, de cap identitat determinada. La dada és preo-

cupant, perquè només hi pot haver un diàleg constructiu essent —i sabent-ho— un mateix i d'una identitat cultural concreta. En el contrast d'identitats és on es pot generar un acord creador de futur. No cal passar per una amalgama o barreja cultural plena de confusions i d'incoherències i integrar-ho tot acríticament. L'assimilació incontrolada de les altres identitats destrueix la identitat assimiladora. La pèrdua d'IC aïlla l'individu. Per contra, el reforçament de la pròpia identitat i l'obertura als altres agrupen.

Recentment, fa cosa d'uns tres anys, ha aparegut una actitud que pot fer creure que en aquell que no se sent de cap lloc, els de l'11,7 % que citava la doctora Marín, hi ha un substitut de la identitat nacional. És la idea del patriotisme constitucional, defensat des d'alguna instància del Govern popular espanyol, que postula la defensa de la Constitució com a carta màxima de convivència entre els individus. La defensa dels valors constitucionals seria el lloc comú i d'igualtat de tots els ciutadans, mentre que les identitats culturals separarien. Seria una mena d'actualització del que en el seu temps el ministre Fraga Iribarne contraposava entre la *Patria* i la *patria chica*: l'una era la *nación*, i l'altra, la *región*. La idea del patriotisme constitucional és una importació del pensament recent fet a Alemanya, en especial de Habermas, que anomena un principi formal de reconeixement dels valors de la Constitució, el patriotisme de la Constitució; però sap que aquest primer principi és estrictament formal i que, si no es concreta en les diverses sensibilitats culturals alemanyes, la Constitució esdevé llei morta. Així, doncs, el patriotisme constitucional tal com s'ha importat a l'Estat espanyol està a mercè d'una idea ja ben coneguda de la identitat espanyola i de la desconsideració envers les diverses identitats culturals que hi ha a l'Estat.

Voldria dedicar unes quantes línies a parlar del patrimoni com a generador d'identitat. Si estic atent als seus missatges, el patrimoni, tant sigui el material com l'immaterial, em parla. Em diu quina és la meva tradició, com és la meva nació, què ha acumulat al llarg de segles... Entenc que l'entorn físic, especialment l'urbà, no es pot considerar només en les seves funcions materials i instrumentals. Les funcions d'ús dels instruments, per si soles, emeten missatges i, per tant, s'han de considerar en la dimensió discursiva que els correspon. Dit en unes altres paraules, «les pedres també parlen». Posem només un exemple d'aquesta qüestió: no sé si s'han fixat en la paret de fons del restaurant on hem anat a dinar, L'Antic Forn, especialment la del primer menjador després de l'entrada. Deuen recordar que és una paret de pedra. Però els que s'hi han fixat amb una mica més de detall deuen saber que no és altra cosa que un *atrezzo*. No és de pedra. És una imitació de bon plàstic amb la rugositat de la pedra. Aquesta «solució», per utilitzar un tecnicisme d'avui, també parla i no la podem desvincular del món de l'espectacle generalitzat que permet *atrezzo* en un menjador d'un restaurant de certa qualitat. Deixem, però, enllà l'exemple i retornem a la qüestió.

Més enllà de la seva utilitat i la seva funció material, l'espai físic esdevé un paisatge urbà significatiu si el sabem veure despulat d'aquesta funció instrumental. Aleshores apareix l'espai com a element que ajuda a determinar la identitat pròpia i col·lectiva. Aquelles funcions que produeix l'entorn i que són de caràcter purament informatiu, referencial, que alludeixen al mateix espai, es poden anomenar d'autoreferència. Aquí descobrim la dimensió més utilitària de l'entorn, on els missatges que emet són plenament operatius sobre el receptor. Així ens poden donar, per exemple, la localització topogràfica (el campanar ens indica on és l'església), l'orientació circulatoria (l'amplada dels carrers pot informar respecte a la proximitat o l'allunyament del centre urbà i conformar lectures d'itineraris) i la detecció de serveis i funcions (les tipologies urbanes i arquitectòniques fan reconoscible l'ajuntament).

En canvi, les funcions d'identitat que generen els espais són connotatives. Així descobrim que en l'espai hi ha una configuració axiològica disposada pel nostre passat (ja sigui el remot o l'immediat). Posem-ne un exemple: l'anomenada «illa del Modernisme», al passeig de Gràcia, ens parla tant del vigor comercial d'uns burgesos catalans de finals del segle XIX i principis del XX com dels seus valors espirituals (Gaudí n'és un exemple); però també ens diu alguna cosa important de la seva rehabilitació a partir dels anys seixanta, quan es repensa el Modernisme com a estil artístic propi. La mateixa illa també ens informa del nostre present més immediat i de la valoració econòmica dels edificis, del *merchandising* que avui tot ho envaeix... Aquest és un exemple de com el nostre patrimoni ens parla, ens emet missatges de qui som i de què fem. És un aparador on apareixen representats els valors d'una època, d'una història i d'una comunitat. Per aquesta mateixa regla de tres, tota intervenció sobre l'entorn és carregat pels valors de qui hi actua, que els hi plasma ineludiblement. El Palau de la Música Catalana és una construcció que voluntàriament conté un important rerefons ideològic i simbòlic clar; potser no hi és tan clara la voluntat, també present, de mostrar-hi un poder econòmic d'una classe comerciant.

Recentment, cal parlar de la Torre AGBAR, simbòlica d'una època i d'una companyia comercial; un edifici que muda de colors i que a la nit pot prendre una visualització especial, com les companyies actuals, que canvien de logo cada cert temps. Tot avui és ràpid i canviant; també, doncs, els productes arquitectònics han de mostrar la nostra època. En una companyia seriosa, la pàgina d'Internet canvia cada cert temps. El nostre patrimoni material i immaterial ha de reflectir el nostre present. Però aquesta virtualitat presenta algun problema a l'hora de voler preservar les noves creacions fetes amb la virtualitat com a element principal. Com es pot preservar i potenciar tot el patrimoni digital i virtual que els catalans ja hem anat creant i que configura algun element de la presència de la catalanitat en la xarxa? Aquesta i algunes altres qüestions similars ens les hem de plantejar seriosament

respecte a la identitat catalana en la xarxa. En l'esdevenir més immediat no n'hi haurà prou de tenir presència a Internet, sinó patrimoni. I es tracta que la identitat catalana trobi la forma més adequada de mostrar-se en aquest nou mitjà.

Retornant al patrimoni més material dels nostres entorns ciutadans i rurals, i en tant que són elements dipositaris d'identitat, hi descobrim les dimensions següents: *a)* una dimensió històrica: l'entorn apareix com un «document de la història» on es pot llegir el passat; *b)* una dimensió etnològica: l'entorn conté impresos els signes distintius, com ara el conjunt d'hàbits, costums, mites, etc., que estimulen l'absorció de la idea de singularitat i, alhora, la idea de participació o de pertinença a un poble o a una comunitat nacional que transcendeix el mateix individu; *c)* una dimensió sociològica: en la ciutat, o el poble, hi ha ben distribuïts i fàcilment recognoscibles els barris i les àrees amb una identificació sociològica clara. Barcelona n'és un exemple magnífic: Gràcia —per dir-ne només un— té una identitat molt marcada que la distingeix de les altres àrees barceloneses; i *d)* una dimensió psicològica: l'entorn aporta valors formals constatables en la relació de «simpatia» que s'estableix entre habitant i paisatge. Són les relacions efectives amb el medi, relacions de tipus predominantment afectiu. Com ja s'ha dit més amunt, és l'afecte, l'estimació o l'emoció que sentim davant un paisatge conegut. Pel que fa als catalans, és evident que una part significativa de la població sent una «emoció» en veure les muntanyes de Montserrat. Uns altres, en canvi, vibren davant obres arquitectòniques impressionants (les de la vall de Taüll) o en veure el camp del Barça; i pràcticament tothom passeja pels carrers, per les places o per llocs de la seva infantesa amb una emoció especial.

Fins aquí les meves breus aportacions, que no pretenen ser més que apunts per pensar conjuntament amb vostès sobre cap a on va la identitat catalana. Estiguin segurs que les seves observacions m'ajudaran a veure-hi una mica més clar en un tema prou complex i apassionant.

IGNASI ROVIRO ALEMANY
Societat Catalana de Filosofia

Vull gastar uns quants segons agraint el que ha sigut per a mi fins ara molt gratificant: el fet d'haver estat com a públic, fins ara que em toca parlar, en aquesta trobada. I vull agrair-ho especialment perquè penso que respira un aire que també respira tot l'equip d'investigació que treballa en els temes d'identitat, que és un aire tranquil en què allò que preval és la recerca, la ciència, el valor de les paraules, la discussió com a creativitat, com a cosa que fa avançar el pensament, no com a cosa que acalora i enfronta les persones. Això és una mica l'esperit que el Dídac ha transmès a tot l'equip, que és un estil molt personal i en el qual jo em sento molt de gust.

I aquest tema de la identitat no és nou. Vaig començar a treballar-hi l'any 1977 —i ara m'adonava que fa pràcticament trenta anys— amb un equip de persones que vam publicar un primer llibret a Edicions 62 que es titulava *La nació com a problema*. I en aquest sentit, ja llavors, que començàvem a treballar la visió de la teoria nacional i de la identitat a Catalunya, fèiem un balanç que, en paraules del qui ens va fer el pròleg, Josep Fontana, mostrava una gamma variada de proposicions problemàtiques contradictòries i enfrontades.

Aquesta consciència de pertànyer a un grup nacional que, de fet, defineix aquesta identitat —deia en Fontana després d'haver-nos llegit i de fer el pròleg— és «un fet d'extraordinària complexitat, no gens elemental ni vivencial com molts semblen pensar». I és veritat. Dels estudis que fèiem llavors, de com es manejava la nació, de quines eren les essències que es consideraven les essències d'una nació i, en concret, de la nació catalana, llavors ja en recollíem el que també en Fontana anomenava «disbarats» i errors de tota mena. Vull dir, efectivament, que n'hi ha que defensen que la identitat es basa en una nació, que és un fet anterior a l'existència dels homes; i el mateix Fontana deia «com si fos lligat a les muntanyes i als conills, i als arbres, més que a les persones que hi viuen». D'altra banda, n'hi ha que veuen la identitat com un tema, diguem-ne, de definició de caràcter, biològic, racial; i que, per tant, això és el que configura una identitat.

Avui, tot això és en el mateix lloc on era, l'únic, perquè la coctelera de la vida quotidiana i de la comunicació ha viscut sotrats importants; entre altres, Internet i tot el món virtual i digital. Però també hi ha el tema de la immigració, que és un tema que aquí encara vivim d'una manera incipient, però que posarà sobre la taula, d'una manera molt més forta en el futur, els temes de la trobada de cultures i sobretot posarà en joc el mateix equilibri o la mateixa convivència social, en el moment en què la societat no sigui una plàcida evolució en el camí del progrés econòmic com ho ha sigut des de la postguerra fins ara. Malgrat que hem viscut moments de suposades crisis, aquestes crisis han anat, des d'un punt de vista econòmic, entre cometes totes, tot i que hagin pogut afectar, molt durament, alguns sectors de la societat molt puntualment i en alguns moments.

Avui, efectivament, el fenomen migratori posa en tensió moltes visions científiques, però cal recordar, per exemple —i això ens ho feia també recordar Fontana en el seu pròleg—, que al segle XVII els viatgers que tombaven per Catalunya parlaven d'una gent ferotge, molt devota i miserable. Al segle XVIII, en canvi, això canvia i ens veuen com a treballadors, com a pacífics i com una mica descreguts. I avui, quan es parla de vegades d'aquest oasi català i tot això, doncs en tenim una idea de poble pacífic, de diàleg, de consens, sense recordar que Catalunya ha sigut, probablement, un dels pobles més violents d'Europa en el seu moment, també, quan ha tocat, perquè aquí hi ha hagut setmanes tràgiques, hi ha hagut també tota mena d'actuacions molt dures enfront de pobles veïns.

I de vegades —i amb això acabo aquesta petita introducció— s'oblida que les llengües es perden, es recuperen, es creen, neixen, moren... Tot i que el passat és immutable, allò que ha passat, les lectures que nosaltres fem del passat no són gens immutables, ni són gens innocents, sinó que els cronistes medievals podien veure-ho d'una manera i els historiadors romàntics d'una altra, perquè els temps havien canviat i podien parlar dels mateixos esdeveniments amb accents molt diferents. I avui som en un món concret, amb uns compromisos específics, i de vegades s'ha falsificat una visió que ha vist la nació a través dels ulls de les capes que dominaven en aquell moment la societat. I la nació és una cosa molt més complexa, inclusiva, i que agrupa tothom. Agrupa els que estan segurs d'allà on estan i els que hi estan insegurs, els que hi estan i s'hi senten dins i els que, estant-hi dins, se'n senten fora; o els que, estant-ne fora, s'hi senten dins, o els que, estant-ne fora, se'n senten fora.

Dit això, com que avui hi ha sobre la taula totes les reflexions per fer una taula rodona, que és el que ens toca ara fer, jo havia pensat, en referir-me a identitat i ciutat, identificant en la ciutat, en el municipi, en l'àmbit en el qual s'expressa la nostra convivència, com allà on es defineix aquesta identitat, allà on pren forma, allà on el considerem important. Perquè la identitat, que és aquest qui sóc i a on pertanyo, avui la vivim amb relació a un hàbitat determinat. I és molt diferent l'hàbitat rural de l'hàbitat urbà, és molt diferent un àmbit tecnològic urbà d'un àmbit rural agrícola, també en aquest sentit.

I, si l'individu es fa a través de la seva família, a través de l'escola, es fa també a través de la publicitat, a través de la televisió, a través del barri, a través de la ciutat. I és evident que vivim en un país en què la qüestió nacional, la identitat, té un pes fort; i podíem dir que ens interpel·la bastant sovint en la nostra vida quotidiana, en siguem conscients o no.

El municipi forma un dels primers cercles concèntrics dels quals s'ha parlat per aquí també sovint, en aquesta jornada, perquè és el lloc on la persona reconeix la seva pròpia cultura. I molt més en un context actual, de forta immigració, l'aventura de crear una cosa sòlida entre tots és compartida en l'àmbit de la ciutat. No és un repte individual, ni tan sols és un repte polític, tot i que, precisament, aquest camí de creixement personal, d'interpretació de la vida, d'educació, que són les ciutats és, d'una manera evident, fortament influenciat per les visions polítiques que dominen a cada època. No m'allargaré en aquest tema —el deixo, en tot cas, per a la taula rodona—, però a mi m'ha vingut al cap una reflexió molt profunda sobre el tema de la participació que ha anat sortint aquí en moltes intervencions: la democràcia, s'ha dit abans i molt ben dit —el doctor Sales ho deia—, és el millor sistema possible, però no s'ha adaptat gaire als nostres temps. Ens hem fet massa gent per viure en aquesta democràcia, que, malgrat tot, és l'invent més segur i millor que tenim entre les mans per a la convivència, però segur que ja té deficiències que, quan es va inventar, no tenia perquè estem en una societat de masses.

I els polítics, la gent que intervé en política, sovint fan un discurs de participació, però no sembla sincer entre els ciutadans. I no sembla sincer perquè es fa només en moments electorals i perquè les vies de participació no són la participació electoral bàsicament, la participació quotidiana. Neix del fet de fomentar no la informació que arriba del poder polític, sinó la participació que fa que aquest poder polític s'hagi tenyit, diguem-ne, de voluntats, siguin individuals o siguin collectives.

I avui, quan parlem d'identitat, la classe política, sense distinció de partits, no es mou bé en aquest context de participació: de vegades atorgant un pes molt superior al que tenen a moviments que són molt cridaners, però molt minoritaris; de vegades no escoltant moviments silenciosos que són individuals, però que potser responen a criteris molt més amplis.

La ciutat del segle XXI, d'alguna manera, ha de ser conscient que ajuda a definir identitats, que transmet uns valors als individus que hi viuen amb el mateix urbanisme, amb la mateixa organització política, amb la mateixa vida ciutadana, amb els mateixos canals de participació que estableix. Precisament en una de les entrevistes amb profunditat que sorgien del treball de camp que vam fer en el treball sobre identitat hi havia un ciutadà que deia, parlant precisament sobre l'Estatut —i ho vaig trobar genial en aquest sentit—: «Ara estem parlant de participació en l'Estatut, i aquí acabarà no votant ningú, ningú no votarà l'Estatut.» Jo li deia: «Però per què?» I em deia: «Home, perquè els polítics són curiosos: no expliquen per què hi hem de participar, no ens han donat les claus. Ara veuen moltes coses en aquest Estatut, sembla que és molt important; però, escolti'm, a mi m'afecta moltíssim la Llei del trànsit. Ja parlen de treure'm punts, que han canviat les normes, o algunes normes de circulació, i això jo no ho he votat.» Sota aquesta aparença que els polítics demanen participació hi ha la sospita que no ho fan per definir la societat, no ho fan per definir la pròpia identitat, sinó per justificar, en paraules d'aquest entrevistat que esmento, la pròpia dinàmica política.

I això voldria ser una crítica amable en el sentit de dir: què hi pot fer, la reflexió científica, en tot això? Què podem fer en una taula rodona com aquesta per donar llum des de la ciència, des del coneixement, a aquesta estructura d'identitat que les ciutats han d'anar edificant?

El sentiment d'identitat és un sentiment, doncs, que, expressat com a sentiment ciutadà, implica un «sentir-se com un», com a propi; i aquest «un» parteix de la ciutat i defineix un àmbit de relació més ampli, l'àmbit nacional, ja que en qüestions identitàries el tema territorial, que és molt complicat —és, en tot cas, efectivament molt important—, està en el fons de la definició també.

Hi ha un sentiment d'activitat, una activitat que ens és pròpia, una consciència de relació, una sensació de continuïtat i de permanència d'alguns valors i algunes característiques; i, sobretot, una consciència d'unitat. I aquesta consciència d'unitat ha de saltar per sobre d'aquest món plural, d'aquest món global, d'aquest

món tan potent que, de vegades, precisament, algú simplifica dient que posarà fi a les identitats quan d'alguna manera jo penso que les pot reforçar. És a dir, que en un món plural és on un pot expressar la seva identitat amb més potència.

I, en aquest sentit, acabo, doncs, recordant que precisament edificar una identitat potent és la millor manera d'afavorir una integració i és la millor manera que aquesta identitat es vagi transformant. Els primers estudis que es van fer sobre identitat als Estats Units precisament eren de la immigració europea cap allà, dels polonesos o de tots, sobretot polonesos. L'estudi al qual faig referència va «descobrir», en contra de la hipòtesi bàsica que tenia l'estudi (avui potser no ens sorprendria tant), que la gent més arrelada a Polònia, la gent que vivia més les tradicions poloneses, la gent que més estimava Polònia, la gent que més vivia Polònia en el cor, era la que més fàcilment s'havia adaptat a la identitat americana, contràriament al que es podia pensar que serien els que més crearien un gueto, un món a part; que reviurien, doncs, la vida a Polònia. Com si en un casal català de qualsevol de les colònies catalanes forçades per l'exili i l'emigració de la postguerra es ballessin sardanes i se celebrés el Sant Jordi, que això no està renyit amb una forta integració. Però, precisament, la hipòtesi que es va convertir en tesi en aquells estudis és que, com més forta és una identitat, més fàcilment integra la gent que la viu; i, a la vegada, més fàcilment entén la persona que viu fortament la pròpia identitat que és imprescindible integrar-se a la identitat d'acollida i viure com els que t'envolten.

FRANCESC MERCADÉ I DURÀ¹

Gabinet d'Investigació Sociològica i Econòmica (GABISE SA)

Primer de tot, cal agrair als organitzadors de la jornada que m'hagin convidat a participar-hi i m'hagin possibilitat així recuperar tota una sèrie de reflexions de fa molts anys sobre aquest tema tan car als geògrafs de la identitat i el territori. El que hem treballat especialment, des del nostre punt de vista, és el tema de les relacions complexes entre les persones i el seu territori; és a dir, el paper que té el territori, per un costat, en la percepció i, per l'altre, en la consciència de la identitat, que són dues coses relacionades però diferents.

En aquest sentit, jo partiria del que plantejava el doctor Sales en acabar la seva exposició, ja que també penso que en aquest tema —com en tants altres—la humilitat és molt important; és a dir, ningú no pot pensar-se que en sap més que els altres, o que té el monopoli del coneixement, o que en té alguna visió, alguna cosa

1. Text corresponent a la transcripció de la intervenció de Francesc Mercadé. A l'annex es presenta un text addicional sobre la ICC que també va preparar Francesc Mercadé per a la jornada.

més, que els altres. I, sobretot, també vull reivindicar el rigor de l'estudi, intentar donar historicitat a tots aquests fenòmens que estudiem, veure'n la genealogia: quan, en quin moment, i si pot ser per què, algun element passa a ser identitari i per què, per les mateixes raons, en un altre moment, potser, deixa de ser-ho.

Des del punt de vista del territori, la primera cosa que voldria assenyalar és que el seu paper és fonamental, i que és molt més gran que allò de què el mateix individu pugui arribar a ser conscient moltes vegades. Això significa que en els mètodes d'indagació de la identitat a vegades resulta molt difícil poder-ho estudiar, perquè el mateix investigat no és del tot conscient del pes que el territori té en la seva conducta habitual. En efecte, moltes vegades no som prou conscients d'elements que són fortament identitaris fins que, per les raons que sigui, de mica en mica apareixen. Un exemple d'això és, com tant s'ha dit, el de les persones que se'n van de la seva ciutat. Hi ha gent que se'n va del seu poble, de la seva ciutat, perquè no la pot suportar, perquè la vida hi és provinciana, perquè s'hi sent ofegat, pel que sigui, i se'n va en un altre lloc. Però, vagi on vagi, sempre se l'enduu, aquest lloc seu, d'una manera o d'una altra; i no és que sigui impossible, però resulta molt difícil desfer-se un mateix de les pròpies coordenades. Jo no crec en l'astrologia, tot i que està tan de moda, perquè em sembla una frivolitat; però, en canvi, aquestes coordenades geogràfiques del teu naixement o, com a mínim, del lloc on t'has criat, d'allà on has après les coses d'una manera directa, no perquè te les hagin explicades, són molt difícils d'esborrar. Allò que has vist, allò que has après per contacte directe és molt difícil de treure-t'ho de sobre. Això inclou tot el que s'aprèn en la vida quotidiana, i, com passa amb la llengua, passa també amb el teu lloc, amb el teu territori, amb la manera de menjar, amb la manera de preparar els propis menjars i amb tot aquest tipus de coses. És com si duguéssim el territori enganxat a la nostra persona.

D'això moltes vegades no tan sols no se'n és conscient, sinó que hi ha gent que ho vol oblidar o, almenys, amagar; hi ha gent que vol mostrar públicament que té un tipus de tarannà altre que el dels seus compatriotes, tot i que l'odi envers el propi lloc és una forma de relació ben forta. Així, doncs, jo voldria assenyalar que l'experiència a Catalunya d'aquest paper del territori en la formació de la identitat individual i col·lectiva apareix ben clara; justament, la formulació de la pròpia disciplina geogràfica és important a Catalunya per aquest fet. A Catalunya hi ha una geografia amb una llarga tradició perquè des del primer moment, a partir de la Renaixença, a partir de l'impacte de l'excursionisme, amb tots aquests moviments propis del romanticisme d'arrels urbanes, el territori va esdevenir una variable important i, des de Pau Vila fins avui, tenim una llarga saga de geògrafs. Al País Basc, en canvi, l'antropologia és la disciplina que hi ha acomplert un paper més clau com a element identitari perquè la identificació no s'hi fa pas a partir del territori, sinó que s'hi fa a partir d'elements d'aquests que tenen a veure més amb l'ètnia —la famosa qüestió del Rh— i amb la cultura entesa des d'un punt de vista ampli i complex.

Des d'aquest punt de vista, volia fer algunes reflexions. Una primera reflexió gira entorn del que nosaltres estudiem més directament, que és veure com s'ha construït la identitat catalana, quins elements de la complexa realitat s'han seleccionat en un moment determinat. Aquí compta molt potser el punt de vista personal; quan parla una persona que ve d'allò que s'anomena la «Catalunya catalana», de les planes de Vic o de l'Empordà, es mostra un punt de vista. En canvi, jo, que no sóc català de Catalunya, dec tenir un altre punt de vista, ja que de sempre he sentit molta més atracció per les terres de l'Ebre, en general, on m'he sentit molt més a prop del geni català que no d'aquesta «Catalunya catalana» i, encara menys, de la Catalunya fundacional pirenaica, potser perquè a mi personalment les muntanyes em fan por, perquè no estic acostumat a aquestes altures de vertigen. Una primera conclusió, doncs, hauria d'ésser l'extraordinari interès de la geografia i del territori de Catalunya, que és justament tan divers, com diversos són els punts de vista que en tenen els catalans.

Estudiant com s'ha construït la imatge de Catalunya, apareixen un seguit de paradoxes. Per què els barcelonins, que són la majoria dels catalans, quan surten de Barcelona, se'n van quasi sempre cap al nord? Quines idees i quins valors deuen pesar en aquest anar cap al nord? En un dels meus darrers llibres,¹ vaig elaborar un mapa a partir de la correspondència de Joan Maragall per saber en quins llocs de Catalunya estiujava. Podria haver buscat una altra font d'informació, però tampoc no venia d'aquí. En aquest mapa es veu, en primer lloc, el lligam que hi ha entre els indrets que coneix i les imatges que ell crea en la seva poesia, i que són unes imatges d'una força tan extraordinària que han constituït les essències bàsiques del que avui es considera la identitat catalana. Quan alguns representants del Partit Popular de Catalunya demanaven que l'himne no fos *Els segadors* —cançó per ells massa carregada de violència anticastellana—, sinó *El cant de la senyera*, el fet no deixava de tenir una certa gràcia, ja que és basat en un poema de Joan Maragall —l'avi del president de la Generalitat del moment—, com tants altres poemes de Maragall que avui formen part d'aquesta IC. En general, i més enllà de l'anècdota, crec que poden destacar-se tres personalitats que han tingut un alt paper en la definició de la identitat catalana: mossèn Cinto, el primer i indiscutible, que, a més, era un gran geògraf del segle XIX; Joan Maragall, el gran creador de la majoria de mites de la nostra identitat, i Josep Pla, que fou el gran geògraf del segle XX. Tots tres han construït les imatges principals de Catalunya, i el que nosaltres estudiem és com aquestes imatges tenen una capacitat de fascinació que convencen els mateixos ciutadans, potser en contra, fins i tot, dels seus propis sentiments i conviccions.

Fa un quant temps vaig tenir ocasió de participar en un seminari a Nàpols sobre la Camorra,² la qual, en principi, és una organització criminal que, teòrica-

1. Es tracta de *La Barcelona literària*, Barcelona, Proa, 2003.

2. Les actes d'aquest seminari estan en procés de publicació a l'editorial Bollati Boringhieri de Torí.

ment, tots els que érem allà havíem de combatre o contra la qual hauríem de trobar instrumental de combat; però en els debats es veia que estaven com fascinats per la mateixa organització —cosa que els disgustà quan els va ser manifestada. Ho saben absolutament tot sobre l'organització: saben els noms de totes les famílies, de tots els clans; saben el que fan, el que mengen, el que maten; ho saben tot. Però, en canvi, les seves activitats no s'aturen, l'organització segueix existint. En principi, una organització criminal no és un element identitari —teòricament no ho hauríem ni de pensar—, però si a Campània hi ha la Camorra, si a Calàbria hi ha la 'Ndrangheta i si a Sicília hi ha la Cosa Nostra o la Sacra Corona Unita, això significa alguna cosa; és a dir, realment hi ha una relació entre el territori i alguns elements que són molt més que una organització criminal, ja que hi ha també molts més elements que formen part de la cultura regional i local.

En aquest sentit, doncs, estudiar quan es creen, per què es creen, què s'oblida, què és el que no passa a formar part d'aquesta imatge col·lectiva, d'aquest element identitari, és el que ens interessa i hi anem treballant lentament. Algun dia podrem publicar potser una veritable geografia literària de Catalunya per poder veure quins fragments del territori han estat elevats a categoria i tenen la capacitat aquesta de fascinació i de convicció que d'unes altres maneres no tindrien. Crida l'atenció com encara avui la literatura, a l'època aquesta de les imatges dècades després de McLuhan, segueix tenint una capacitat d'atracció i de difusió d'idees que uns altres mitjans difícilment tenen encara.

I, per acabar, una reflexió final, ja que cal tenir en compte que el territori no s'ha d'entendre en un sentit positivista, no és un fet material, com era considerat tradicionalment durant el segle XIX, sinó que es tracta del territori del segle XXI, en el qual estem, on es donen molts elements alguns dels quals són extraordinàriament nous, com serien les geometries variables de les xarxes i dels fluxos que es mouen globalment, i que passen, i s'intercepten, i s'interconnecten en els llocs i en el territori concret. Això afecta la circulació d'idees, de diners, de mercaderies i, sobretot, de persones. En aquest sentit, avui, respecte a la identitat, es pot veure com hi ha moltes persones, molts catalans, que tenen una perspectiva cosmopolita per la pràctica habitual dels viatges de vacances que la gent fa per tot el món i que et poden fer tornar més català o menys dependent de cada experiència. Però també hi ha els nous *migrants*, que van d'un lloc a l'altre, que vénen aquí a Catalunya i després se'n van, i que han portat Néstor García Canclini a parlar d'unes cultures híbrides.³ Aquest fet es pot veure entre els mateixos *migrants* pobres: hi ha el cas d'un magrebí que ha estat uns quants anys a Barcelona i que estant aquí s'ha fet *fan* del Barça, i ara que viu en un barri de Londres conserva la samarreta del Barça, con-

3. Vegeu N. GARCÍA CANCLINI, *Culturas híbridas: Estrategias para entrar y salir de la modernidad*, Barcelona, Paidós, 2001, edició actualitzada.

serva alguns costums del Magrib, però a la vegada s'ha integrat perfectament a una feina d'oficina i al seu lloc a Anglaterra. Aquesta persona té, doncs, una cultura híbrida.

Aquesta situació actual, que és deguda a l'extraordinària mobilitat, s'ha de tenir en compte no com una cosa ni bona ni dolenta, sinó com una situació que, a partir de la revolució tecnocientífica i informacional,⁴ s'ha donat i amb la qual cal conviure. Així, quan el cantautor de Xàtiva Raimon diu que les cançons catalanes avui tenen menys espai, és perquè tenen molt més espai unes altres cançons, que són sobretot americanes. I, encara que hi hagi moltes persones que diuen que són antiimperialistes i antiianquis, el *modus* de vida americà s'ha difós d'una manera realment espectacular a tot el món, moltes vegades sense, però, la pròpia consciència.

Tenir en compte aquest moviment contradictori del pes de les coordenades del naixement i la configuració i la reconfiguració constants d'aquests nous espais, d'aquests nous territoris, és, crec, la gran disjuntiva on nosaltres ens hem de moure.

CARLES CARRERAS VERDAGUER
Universitat de Barcelona

En primer lloc, voldria assenyalar que m'he divertit força fent aquest treball, i, per tant, és de justícia agrair al doctor Dídac Ramírez i als qui han treballat sota la seva direcció, i a tots els qui hem participat en les sessions i les reunions de treball, l'interès que tot plegat m'ha suscitat. Si em permeten que els faci una confidència, he descobert que investigar pot ser divertit i amè. I això em sembla que és una gran aportació que hem de tenir en compte. No sé si és una aportació identitària o no, però sí que és un fet provat que tots ens pensàvem o ens pensem que investigar és una llauna, que pensar i escriure és un sacrifici i més una càrrega que no una distracció o un gaudi.

Per tant, jo dono les gràcies als que d'alguna manera m'han insistit que prenguéssim part en aquells dinars que fèiem a l'Ateneu, en què la cosa més important no era, evidentment, el dinar; però, en canvi, la confrontació dialèctica, els diferents punts de vista i les aportacions dels comensals feien que poguéssim gaudir, divertir-nos i, sobretot, crear o esbossar alguna teoria fruit de les nostres experiències o dels estudis sectorials sobre els fets identitàris del nostre estimat país. Perquè no hi ha ningú millor que vostès que sàpiga que la creació és un bé escàs i preuat al qual no accedeixen ni tots els que es creuen investigadors ni aquells que es creuen savis. Jo crec que molts de nosaltres som uns grans transcriptors d'idees alienes, uns

4. Vegeu, en aquest sentit, M. SANTOS, *A natureza do espaço: Técnica e tempo, razão e emoção*, São Paulo, Hucitec, 1996. N'hi ha traducció castellana a Ariel.

legítims copiadors pandectistes, i que ens agrada ésser força improvisadors sobre el que diuen o han pensat uns altres prèviament o coetàniament. I moltes de vegades és ben cert que la improvisació en aquest tema de la identitat i del fet identitari ha estat precisament el motor que ha fet sortir o detectar de manera positiva i creativa la detecció dels coneixements culturals, vivencials i convivencials que individualment o col·lectivament hom té. Evidentment, a mi, davant de les autoritats que hi ha aquí, dir aquestes coses em fa una mica de vergonya, però, com que m'he divertit en fer-ho, puc continuar-ho dient. Com sàviament deia el nostre gran poeta Miquel Martí Pol en el llibre de les *Solituds*:

Discretament, però amb aquella força
que no se sap ben bé d'on procedeix,
vull deixar dit això que dic, les coses
elementals i clares que em commouen:
uns sentiments, uns anhels, uns neguits,
el fer i desfer senzill de cada dia.
Puc afirmar que sóc feliç en fer-ho,
intensament feliç moltes vegades.
Vull deixar dit això que dic, i prou.
Més endavant ja diré d'altres coses.

Ara parlaré de dos o tres trets diversos i molt dispars entre si que a mi em resulten particularment característics de la nostra identitat. Potser algun és expressament volgut pel nostre poble, però la majoria s'han esdevingut, o diríem que són realitats esdevingudes, pel costum o per la reiteració dels actes o de les conductes. Es fa difícil saber si hi ha una voluntat que siguin així o ho són precisament perquè no hi ha hagut una voluntat apriorística, però sí una tenacitat, en la seva repetició. Jo diria que el nostre poble des de sempre ha volgut, per exemple, tenir el seu dret propi, sentit tradicionalment per tothom i regulador de les situacions peculiars i característiques de la nostra realitat societària, o identificar-s'hi. El dret com a ordenament jurídic és el resultat palès de la voluntat de manifestar la identitat a l'exterior; és, per tant, un fet identitari volgut.

La immigració, de què es parla tant i tant en aquests darrers anys i que és un tema envers el qual jo, desgraciadament o afortunadament, sóc una mica sensible, és una realitat absolutament esdevinguda, encara que l'hàgim d'assimilar i acceptar com a factor necessari per al progrés i sotmès al canvi. Som un país d'immigració a pesar de no voler ser un país d'immigració. No sé si ho volem ser, però evidentment la història pretèrita, passada, recent o actual ens demostra que som un país que atrau els immigrants; per tant, tot i que voluntàriament no és un tret identitari del que és propi de Catalunya, el fet és que som així i que Catalunya ha crescut i s'ha desenvolupat, en part, gràcies a la immigració.

Com a anècdota il·lustrativa del que dic, fa una setmana encara no era a Londres, i a les onze de la nit, tornant d'un concert, i dalt d'un autobús, un bus típicament londinenc de dos pisos, hi havia un noi —més aviat un senyor— que explicava a dues holandeses el que era Catalunya com a país: com érem els catalans, quin era el nostre idioma i per què la nostra llengua no era un dialecte de cap més llengua encara que hi hagués modalitats dialectals característiques de les diverses terres que componen la nació catalana. I jo crec que aquesta persona feia el que fem tots nosaltres sempre que podem o l'ocasió ens és propícia, i àdhuc adversa, que és dur a terme «apostolat seglar del catalanisme real». El que explicava a aquelles dues boniques neerlandeses va fer que els que érem al voltant en l'autobús nocturn (hi érem tres o quatre catalans més) ho compartíssim, i quasi el vàrem aplaudir i vam ratificar que tot allò que ell deia era precisament el mateix que nosaltres pensàvem i volíem dir. No em negaran que aquesta constatació és una realitat i que no cal inventar-la ja que és veritat. Tots plegats, vulguem o no vulguem, tenim un patró i per poc que ens descuidem, i encara que no ens ho demanin o ens punxin, expliquem *urbi et orbe* que nosaltres no som italians, ni portuguesos; que no som exactament espanyols, i que el català no és un dialecte, i que el dialecte és una altra cosa, etcètera. I és veritat que aquest apostolat seglar se'ns dona bé. I això, és a dir, la voluntat d'explicar qui som, com som i especialment el que no som, és un signe d'identitat, de defensa, sí, però de reivindicació del que som agradi a qui agradi.

Jo crec que n'estem cofois i orgullosos, i ens fem protagonistes d'aquesta cultura i d'aquets fets o trets diferencials; i, per tant, tot el que s'ha dit aquí avui estic segur i convençut que tots ho podem subscriure, i tots podem explicar el que en sabem (poc o molt) i fer-ho com més didàcticament millor.

Realment creiem que el nostre país i la nostra identitat són precisament el que configura els trets que es contemplarien si féssim una *foto finish* en un moment històric determinat o n'és el resultat. Cercàvem amb el màxim interès, quan estàvem reunits tots els membres de l'equip investigador, quins eren els trets i els observàvem o miràvem històricament. És cert, però els trets són detectables o els podem veure? O, al contrari, la seva identificació teòrica no és tan fàcil i els trets són, precisament, els que podem sentir com a individus o com a societat? Des d'aquesta perspectiva volia destacar dos trets de dret jurídic. Primer: el dret, a Catalunya, pels catalans, tot el país, s'és molt conscient que es necessita un cert ordenament. Un ordre. Un ordre que no ha de venir, que no ha de ser diví, sinó que ha de ser pactat. És a dir, a Catalunya històricament mai no era així, que la llei que surt no és imposada pels reis, sinó que molt aviat ja no va ser el que mana el rei o l'autoritat, sinó que el mateix rei també estava dintre de la llei i sotmès a aquesta llei.

I, per tant, aquest concepte, que és també molt anglès, per dir-ho així, a mi em sembla que és un tret nostre característic. No és només llei el que mana el rei, sinó que el mateix rei és regulat per la llei i hi està sotmès. I per això la desenvolupem o

l'hem desenvolupat. I crec que és un signe identitari (jo no sóc un gran especialista, jo sóc un modest advocat; diguem un modest professor de dret internacional, imaginin-se!) que creguem que les coses s'han d'ordenar d'una manera, que creguem que tenen unes característiques, atesa la nostra geografia, i que cal que es regulin d'una manera determinada. I així neixen institucions algunes de les quals, per exemple, hem mantingut fins fa poc sobretot a pagès, com és la institució de l'hereu o el que s'anomena «autentica S qua mulier», institució que feia que la dona no podia avalar el seu marit ni prestar-li finançament. Això crec que no era una limitació de la condició de la dona, sinó que era una institució o un costum en defensa, molt important, del patrimoni de la dona, ja que tenia el seu patrimoni separat del del seu marit i en podia disposar sense consentiment de l'home.

El dret civil, ja que el dret públic o el dret polític propi el varem perdre, el dret civil i privat, com deia, el mantenim, el desenvolupem i l'estem desenvolupant constantment. Aquest dret és per tothom un fet del qual ens sentim molt orgullosos. A vegades no hi donem prou importància i de vegades pensem en un debat, quan es parla de Catalunya i Europa o de Catalunya i la resta del món, que el nostre dret és arcaic quan és tot el contrari: és evolucionat i pot adaptar-se millor que alguns altres a les exigències dels temps.

Fora d'aquest tret diferencial o identitari propi, m'agradaria dir amb tota franquesa, i perquè amb tot orgull ho puc afirmar en primera persona del singular i del plural, que hi ha trets identitaris que és segur que he practicat, tot i que, quan ho feia, no sé si creia que ho fossin. Sobretot des d'un punt de vista exterior o internacional. Els proposo dos o tres exemples d'aquesta realitat o tret identitari. És a dir, no sabem com ho hem fet o ho fem, però som en els llocs clau en moments històrics recents, encara que l'Estat espanyol no hi sigui o no hi fos inicialment. De fet, els asseguro que no hem necessitat cap tractat internacional perquè les joves corals o la major part de les corals de Catalunya nascudes després de l'Orfeó Català, com són la Coral Sant Jordi —fundada per Oriol Martorell—, el Cor Madrigal o algunes més, hagin sigut pioneres i siguin creadores d'organitzacions internacionals europees de la postguerra mundial. No hem sigut ni som políticament un Estat, però sí que hem sigut els qui hem ideat, defensat, creat i impulsat organitzacions culturals europees o internacionals; i hem estat els creadors, per exemple, del Moviment Europeu, que va ser el que va crear i va impulsar organitzacions tan cabdals en la nostra història recent a la Unió Europea i les comunitats europees.

Cal preguntar-se per què hi érem, hi som o hi serem: com a realitat política, cultural, econòmica o simplement humana? Doncs perquè, com he assenyalat, som així com a nació o poble, i en aquests moviments o elements convivencials, individualment o col·lectivament, sempre hi som i hi hem estat, i sempre hi intentem explicar qui som, què volem i com treballem. Amb aquesta tenacitat d'ésser reconeguts i especialment coneguts amb independència de l'«Estates un plus», demos-

trant tenir una força i una dinàmica internes, encara que formalment no ens sigui sempre reconegut per les forces polítiques, econòmiques o culturals de l'Estat espanyol, potser el que volem evidenciar és que, malgrat no tenir un Estat, hi som; i no sols hi som, sinó que treballem, pensem amb ells juntament i col·lectivament, ens hi comuniquem i els transmetem aquesta energia.

Com a darrera il·lustració del que dic i de la qual vaig ser protagonista —i amb això acabo—, esmentaré un fet que va passar fa uns quants anys, quan era president del Consell Català del Moviment Europeu i la unitat de Iugoslàvia començava a trontollar. El Consell Català del Moviment Europeu era fundador de la institució i els seus representants hi votàvem, l'organitzàvem i la defensàvem. Ningú no ens preguntava com és que hi havia, en la mateixa institució europea, dos representants d'un mateix Estat, el Consell Federal del Moviment Europeu espanyol i el Consell Català del Moviment Europeu, que era àdhuc més actiu i participava en tots els òrgans de gestió i representació. I és més: un dia, a mitja tarda, un croat em va trucar al meu despatx d'advocat en el moment que, com deia, tot això de Iugoslàvia s'anava desballestant i em va dir: «Escolti'm, li truco de part del Moviment Europeu Internacional perquè nosaltres volem formar part del Moviment Europeu com a entitat independent i diversa de Iugoslàvia i especialment dels serbis, però, és clar, no som un Estat independent, encara. I, en preguntar a Brusselles com ho podíem fer o com ens podrien acceptar com a realitat nacional, ens van dir: "Miri, no sé com poden fer-ho, però truquin als catalans i parlin-hi, ja que és un moviment fundador i ben considerat i que sempre hi ha estat sense problemes i des del començament. Voten i paguen religiosament i millor que cap altre les quotes, i hi col·laboren molt activament; això sí, ningú no sap ben bé a tot Europa quin és el seu estatus!"»

Jo vull dir que em sembla que aquesta voluntat positiva de ser als llocs clau de la nostra història per nosaltres mateixos, sense gaires formalismes ni sense gaires cartes de presentació, és un signe d'identitat; i tant en el tema del Moviment Europeu com en la participació europea en els moviments corals i en la seva direcció ho dic en primera persona del singular i del plural. El que els exposo no és només una teoria, un fet futur o un desideràtum, sinó un fet real que es pot provar i que visc i he viscut, que he exercit. Per tant, si són senyals o signes identitaris, no m'ho qüestiono ni cal que m'ho preguntí. «Contra factum non valet argumentum», i és per això que empíricament fem, és una prova del que som.

EDUARD SAGARRA TRIAS¹
Universitat de Barcelona

1. Text corresponent a la transcripció de la intervenció d'Eduard Sagarra. A l'annex es presenta un text addicional sobre la ICC que també va preparar Eduard Sagarra per a la jornada.